

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Колективна монографія

За редакцією
Касич А.О.
Хоменко М.М.

Кременчук
2012

УДК 330.1.001“71”

ББК 65.011

А 43

*Рекомендовано до друку вченою радою Кременчуцького національного
університету імені Михайла Остроградського, протокол №4
від 27.12.2011 року*

Рецензенти:

Гончаров Ю.В., доктор економічних наук, професор

Комеліна О.В., доктор економічних наук, доцент

Турило А.М., доктор економічних наук, професор

*Автори вміщених матеріалів висловлюють свою думку,
яка не завжди збігається з позицією редакції. За зміст матеріалів
відповідальність несуть автори.*

Актуальні питання розвитку економіки: теорія і практика.

А 43 Колективна монографія / За ред. А.О. Касич, М.М. Хоменко – Кременчук:
ТОВ «Кременчуцька міська друкарня», 2012. – с.

ISBN 978-617-641-008-9

В монографії викладені результати досліджень колективу вітчизняних науковців щодо актуальних теоретичних та практичних питань розвитку сучасної економіки.

В монографії розглянуто широкий спектр проблем з таких напрямів:

- макроекономічні параметри розвитку національного господарства в сучасних умовах;

- соціально-економічні проблеми розвитку вітчизняних підприємства та організацій;

- обґрунтовано напрями удосконалення обліково-аналітичної діяльності на вітчизняних підприємствах.

Розраховано на студентів, аспірантів, викладачів, наукових співробітників та фахівців, які займаються питаннями стійкого розвитку національного господарства.

УДК 330.1.001“71”

ББК 65.011

ISBN 978-617-641-008-9

© Кременчуцький національний
університет імені М. Остроградського, 2012

фінансові результати окремою статтею.

3.7. Особливості проведення оперативного аналізу ресурсів господарюючого суб'єкта в сучасних умовах розвитку національного господарства

У статті досліджуються особливості та важливість проведення оперативного внутрішньогосподарського аналізу ресурсів господарюючого суб'єкта в сучасних умовах розвитку національного господарства.

Найважливішою, суттєвою характеристикою суспільного виробництва є його економічна ефективність. За сучасних умов розвитку національного господарства ефективність господарювання стає вирішальною передумовою соціально-економічного прогресу незалежної України і, у свою чергу, залежить від успіху ринкової трансформації економіки, активізації стимулюючих факторів вільної конкуренції, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринках, створення системи господарського управління ефективністю, адекватною ринковій економіці.

При цьому важливо зазначити ту відмітну обставину, що в кожному даний момент не всі факти підвищення економічної ефективності є однаковими і рівнозначними з точки зору економічних інтересів підприємства та його конкурентоспроможності. Є резерви ефективності, мотивація яких пов'язана із зростанням поточної прибутковості виробництва, з рентабельністю продукції, яка випускається, а є резерви ефективності, що залежать від використання ресурсів, авансованого капіталу, активів підприємства³⁹³.

Основою для вирішення даних питань виступає оперативний внутрішньогосподарський аналіз, що надає повну, неупереджену та актуальну інформацію для прийняття управлінських рішень.

В його основі знаходиться аналіз і управління ресурсами суб'єкта господарської діяльності. Головними виконавцями оперативного внутрішньогосподарського аналізу на підприємствах є, насамперед, бухгалтери. У розвинених країнах існують апробовані методики комплексного оперативного внутрішньогосподарського аналізу. Але звичайне та просте механічне їх перенесення у практику економіки України неможливе і недоцільне. В нашій країні подібні методики, що відповідають ринковим умовам, лише опрацьовуються та запроваджуються в господарську діяльність підприємств.

Управління підприємством в оперативному режимі повинне здійснюватися на підставі оперативного внутрішньогосподарського аналізу, що проводиться з метою забезпечення прийняття своєчасних управлінських рішень у питаннях раціонального використання ресурсів й уникнення кризових ситуацій.

Оперативний аналіз має забезпечити гнучкість у підготовці та прийнятті управлінських рішень, повнішу реалізацію можливостей швидко перебудовуватись і реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього

³⁹³ Ілгирієвська О. С. Теорія економічного аналізу: [навчальний посібник] / О. С. Ілгирієвська, Т. М. Власюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 332 с.

середовища, не втрачаючи здатності використовувати умови, що відкриваються інноваціями і ринком.

Він є важливим засобом формування економічної поведінки суб'єктів, свідомого впливу на досліджувані об'єкти з метою надання їм визначеної спрямованості та одержання бажаних результатів.

Теоретичні, організаційні та методологічні засади оперативного економічного аналізу знайшли відображення у працях відомих українських і зарубіжних вчених-економістів М.І. Баканова, І.І. Каракоза, А.Н. Капашва, Л.І. Кравченка, А.І. Муравйова, В.В. Самборського, Р.В. Федоровича, А.Д. Шеремета та інших.

Галузеві його аспекти теоретичного і прикладного характеру одержали розвиток у працях Є.В. Мниха, Г.В. Савицької, М.Г. Чумаченка, В.І. Стражева, С.І. Шкарабана та інших.

Оперативний внутрішньогосподарський економічний аналіз – одна з важливих функцій управління виробництвом, від правильної організації якого багато в чому залежать обґрунтованість та ефективність прийняття управлінських рішень, спрямованих на раціональне використання матеріальних, трудових, фінансових ресурсів підприємств і об'єднань. Оперативний економічний аналіз служить для забезпечення інформацією про стан об'єкта осіб, які приймають рішення щодо оперативного регулювання процесів виробництва, постачання і збуту.

Його здійснюють у системі оперативного управління виробництвом за декаду, тиждень, добу, зміну, коли ще відсутні фактична інформація за звітний місяць і щоденні позитивні та негативні відхилення від програми (норм). В оперативному економічному аналізі застосовують переважно індуктивний метод дослідження управлінських об'єктів, тобто виявлення і вимірювання окремих факторів та первинних причин загального відхилення аналізованого показника³⁹⁴.

Кінцевим підсумком аналізу є щоденне виявлення відхилень від встановлених завдань, причини яких непомітні на поверхні економічних явищ. Розкриття їх суті, взаємозв'язків і взаємозалежностей і є змістом оперативного економічного аналізу.

Успіх оперативно-економічного аналізу залежить від правильної науково обґрунтованої його організації.

Організацію оперативного економічного аналізу розуміють як систему заходів, спрямованих на щоденне виявлення економічних результатів, їх зв'язків і взаємозалежностей з метою забезпечення нормального функціонування об'єкта і високоефективного управління ним. Більш узагальнено організація це визначення чіткого порядку і підвищення дієвості оперативного економічного аналізу.

Від вибору системи показників, від того, наскільки методично правильно розрахований той чи інший показник, залежить повнота оцінювання щоденних

³⁹⁴ Лагун М. І. Теоретичні основи аналізу та визначення сутності економічного потенціалу підприємства / М. І. Лагун // Формування ринкових відносин в Україні. - 2008. № 4 (83). С. 32-35.

процесів використання виробничих запасів, виявлення у виробничому процесі відхилень, визначення резервів і потенційних можливостей суспільного виробництва. Тому необхідно забезпечити комплексний систематичний підхід, що базується на ретельному оперативному аналізі та розрахунках, які виконують за допомогою різних економічних, техніко-економічних, кількісних і якісних показників.

На відміну від системи показників інших видів економічного аналізу в оперативному економічному аналізі коло показників значно вужче. Це пояснюють тим, що необхідність орієнтування в господарських процесах у ході їх здійснення накладає обмеження щодо кількості показників і способів їх обчислення. Систему показників створюють для кожного рівня управління виробництвом, і вона має найповніше відображати об'єкт оперативного управління з урахуванням специфіки галузі, підгалузі, окремих виробництв.

При створенні окремих показників оперативного економічного аналізу ресурсів необхідно, перш за все, враховувати обов'язковість відображення у них елементарних первинних процесів визначених ресурсів і застосовувати переважно натуральні показники, що є однією з характерних рис оперативного економічного аналізу.

Оперативний аналіз охоплює:

- визначення відхилень від бізнес-плану за основними якісними та кількісними показниками роботи підприємства в цілому і його підрозділів;
- оцінки ступеня впливу різних факторів на відхилення від плану за цими показниками;
- з'ясування конкретних причин дії окремих факторів, встановлення винних та недоліків;
- швидка розробка і здійснення заходів, що направлені на ліквідацію негативних факторів, розповсюдження передового досвіду.

Оперативний аналіз проводять зазвичай за такими групами показників:

- виробництво;
- відвантаження та реалізація;
- використання робочої сили, виробничого обладнання і матеріальних ресурсів;
- собівартість;
- прибуток та рентабельність;
- платоспроможність³⁹⁵.

Задачі оперативного аналізу полягають у виявленні величини відхилень від нормального ходу виробничої діяльності, швидкому виявленні зовнішніх та внутрішніх причин, що викликали ці відхилення; оцінці ситуації, що склалася з позиції виконання зовнішніх зобов'язань, підготовки варіантів управлінських рішень в залежності від параметрів відхилень і необхідності втручання керівників різних рівнів.

У процесі проведення аналізу необхідно вивчати не всі фактори, що

³⁹⁵ Галуза С. Оцінка використання активів у аналізі ефективності підприємства / С. Галуза // Економіка України. - 2007. - № 6. - С. 86-89.

впливають на виробництво продукції і її собівартість, а лише основні вирішальні на даний час і в даній ланці виробництва, тобто ті, які призводять до суттєвих відхилень від програми виробництва й собівартості продукції.

Вибірковий підхід спричинено такими умовами: неможливістю оперативного аналізу впливу всіх факторів і часто великою залежністю від якогось одного фактора.

Оперативний аналіз характеризується такими особливостями:

1) терміновістю, тобто наближенням строків проведення аналізу до часу здійснення виробничо-фінансових операцій, що полегшує й прискорює виявлення та усунення недоліків, викриття винних;

2) дійовістю, оскільки щоденне (щогодинне) проведення аналізу сприяє негайному усуненню недоліків і використанню виявлених резервів;

3) достовірністю, оскільки відомою є величина відхилення фактичних показників від планових або нормативних за кожний день роботи;

4) масовістю, тобто широким залученням безпосередніх виконавців виробничого процесу;

5) цілеспрямованістю, бо такий аналіз завжди має конкретну мету та завдання і досліджує окремі, найважливіші показники роботи підприємства³⁹⁶.

В якості джерел інформації використовуються: первинний і статистичний облік, оперативний облік за центрами відповідальності і витрат, матеріали безпосередніх спостережень за діяльністю, бесіди з керівниками підрозділів і виконавцями, оцінки спеціалістів-експертів тощо.

Частіше за все в документах економічні показники подаються в натуральному виразі.

Крім всього вище зазначеного, оперативний аналіз має свої переваги і недоліки, які виявляють свої характеристики в процесі його здійснення.

Перевагами оперативного аналізу ресурсів підприємства є: виявлені під час здійснення аналізу невикористані резерви підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності та недоліки можливо виправити у звітному періоді. При здійсненні оперативного аналізу широко використовується такий метод, як порівняння а також система показників, яка обмежена періодом, в якому здійснюється прийняття управлінських рішень.

Недоліками оперативного аналізу ресурсів є: недостатня повнота і точність аналізу в зв'язку з можливо неповним інформаційним забезпеченням на момент здійснення аналізу. За результатами оперативного аналізу не можна встановити тенденції чи виявити закономірності в розвитку того чи іншого явища.

Отже, можна зробити висновок, що оперативний внутрішньогосподарський аналіз проводиться безпосередньо в ході господарської діяльності або слідом за її здійсненням з метою оперативного впливу на техніко-економічні показники підприємства і його структурних підрозділів. При цьому основну інформацію для аналізу постачає оперативний

³⁹⁶ Галуза С. Оцінка використання активів у аналізі ефективності підприємства / С. Галуза // Економіка України. – 2007. – № 6. – С. 86-89

облік, що включає пасивне очікування звітних даних. Намагання поєднати проведення аналізу з процесом виробництва з відносно невеликими виробничими етапами (доба, тиждень) зумовлюється потребами активізації економічної роботи, включення аналізу в систему оперативного управління підприємством. Завданням оперативного аналізу є не лише виявлення негативних явищ, а й сприяння їх своєчасному виправленню протягом певного періоду, що дає змогу реально поліпшити кінцеві наслідки роботи підприємства.

Розвиток оперативного аналізу з самого початку зумовлювався вимогами точного управління. Тому він щільно примикає до науки й практики управління.

Таким чином, в умовах розвитку національного господарства важливе значення має оперативний внутрішньогосподарський аналіз, тому що своєчасно одержана необхідна якісна аналітична інформація має вирішальний вплив на результати управління. Тим більше, що вимоги компетентності, відповідальності за прийняття рішення в умовах самостійності, конкуренції не розосереджуються на численних виконавцях, а конкретизують на кожному рівні управління. І, крім цього, для підвищення оперативності економічного аналізу створюють об'єктивні умови, зумовлені прогресом комп'ютеризації, вдосконаленням техніки і технологій та обробки економічної інформації.

3.8. Стратегічний управлінський облік – нова інформаційна модель управління

В статті авторами систематизовано досвід та розробки вітчизняних та зарубіжних вчених в сфері стратегічного управлінського обліку. Уточнено визначення, місце та призначення стратегічного обліку в системі управління сучасного підприємства. Визначено перелік базових показників стратегічного управлінського обліку відповідно до інформаційних потреб керівництва підприємства.

Сучасні ринкові перетворення в Україні суттєво вплинули на систему управління суб'єктів господарювання та одночасно вимагають перегляду традиційного відношення до фінансової інформації як ретроспективного, так і стратегічного (прогнозного) характеру. Для досягнення конкурентних переваг, формування позитивного іміджу підприємства, завоювання довіри з боку партнерів, інвесторів і кредиторів, керівництво повинно володіти повноцінною інформацією стратегічного характеру.

Бухгалтерський облік, який традиційно мав виключно ретроспективний характер, починаючи з другої половини XIX ст. поступово почав розширювати свій часовий горизонт. Відправною точкою даного процесу можна сміливо вважати перші спроби розробки та використання в управлінні кошторисів (бюджетів), оскільки в цих документах вже тоді відображалась планова інформація. Це було першим кроком на шляху розширення прогностичної функції бухгалтерського обліку, поступової інтеграції обліку, планування і контролю.

Колективна монографія

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Наукове видання

Редактор	Глухова В.І.
Технічний редактор	Циган Р.М.
Коректор	Касич А.О.
Верстка	Черевик А.М.

ISBN 978-617-641-008-9

Підг. до друку 20.10.11. Формат А5. Папір офсет.
Гарнітура Таймс. Друк офсет. Ум. друк арк. 19,25
Наклад 300 прим. Зам. №150

Надруковано з готових оригіналів у ТОВ «Кременчуцька міська друкарня»
Кременчук, вул. Перемоги, 34, тел. 36254
www.kremdruk.com.ua